

Rodičovská práva a propouštění novorozenců do domácí péče

Zpracoval: JUDr. Ondřej Dostál, Ph.D., LL.M.

Častým předmětem konfliktů se v poslední době stávají situace, kdy rodička hodlá co nejdříve po porodu opustit nemocnici a vrátit se do domácího prostředí, pochopitelně i s nově narozeným dítětem. Mnohdy se stává, že v tom zdravotnická zařízení ústavní péče rodičkám neumožňují, aby bylo dítě propuštěno do domácí péče dříve, než uplyne 72 hodin od porodu a než budou provedena potřebná vyšetření. Tento postup zdravotnických zařízení je ve velké většině případů protiprávní; pro možnost omezit rodičovská práva ve prospěch zájmu zdraví dítěte stanoví zákon striktní podmínky. V současnosti bohužel působí značné nejasnosti metodické opatření Ministerstva zdravotnictví, stanovící postup zdravotnického zařízení při propouštění novorozenců do domácí péče, které je velmi nepřesné a může snadno vést zdravotnické pracovníky k protiprávnímu jednání.

Rozhodování o nuceném setrvání ve zdravotnickém zařízení se z hlediska práva dotýká na jedné straně práva na svobodu, práva na rodinný život a práva na soukromí, na druhé straně práva na ochranu zdraví, resp. práva na život, a potřeby zajistit, aby rozhodnutí činěná za nezpůsobilé osoby jejich zákonnými zástupci nebyla v neprospěch těchto nezpůsobilých. Stanovení hranic základních právních principů (svobody, soukromí, rodinného života a ochrany nezpůsobilých) tam, kde dochází k jejich střetu, může být provedeno pouze zákonem. Platné české zákony provádějí toto rozhraničení velmi přesně.

Listina základních práv a svobod stanoví v článku 8, že osobní svoboda je zaručena. Dle tohoto článku platí nikdo nesmí být zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Pro oblast zdravotnictví stanoví specifické pravidlo článek 8 odst. 6 Listiny, podle kterého zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.

Ústavní soud vyložil toto ustanovení Listiny v rozhodnutí označeném Pl.ÚS 23/97 následovně: „Článek 8 Listiny základních práv a svobod zaručující osobní svobodu v odst.6 závazně určuje, že pouze zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů. Tedy jedině soudu přísluší konečné rozhodnutí o tomto

umístění, a to na základě povinné oznamovací povinnosti příslušného zdravotnického zařízení... Správní orgán o tom rozhodovat nemůže.“

Každý zásah do osobní svobody tedy podle Listiny základních práv a svobod musí mít zákonný základ. Omezení stanovená předpisem nižší právní síly než je zákon, či dokonce pouhým metodickým pokynem, ve světle tohoto ústavního požadavku neobstojí.

Zákon 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu stanoví v § 23 odst. 2), že „vyšetřovací a léčebné výkony se provádějí se souhlasem nemocného, nebo lze-li tento souhlas předpokládat. Odmítá-li nemocný přes náležité vysvětlení potřebnou péči, vyžádá si ošetřující lékař o tom písemné prohlášení (revers).“ Právně způsobilý pacient tedy může po náležitém poučení kdykoliv odmítnout navrhovaný zákrok, popřípadě ukončit svůj pobyt v nemocnici.

Pokud jde o novorozence, tedy osobu nezletilou, právní úkony za něj činí na základě čl. 6 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, Občanského zákoníku a Zákona o rodině zákonný zástupce – rodič. Jménem novorozence tedy matka zásadně může rozhodnout o odmítnutí zákroku či pokračující hospitalizace. Výjimkou z tohoto pravidla je situace popsána v §23 odst. 3) následovně: „Je-li neodkladné provedení vyšetřovacího nebo léčebného výkonu nezbytné k záchraně života nebo zdraví dítěte ... a odpírají-li rodiče nebo opatrovník souhlas, je ošetřující lékař oprávněn rozhodnout o provedení výkonu. Toto ustanovení se týká dětí, které nemohou vzhledem k své rozumové vyspělosti posoudit nezbytnost takového výkonu.“

Jak je zřejmé, zákonodárce pamatoval na situace, kdy by odmítnutí péče rodičem vedlo k akutnímu ohrožení novorozence, a pro tyto případy za účelem ochrany zdraví a života novorozence přenesl rozhodovací pravomoc na lékaře. Je však třeba důsledně vzít na vědomí, že se jedná o výjimku, všechny jejíž náležitosti musí být splněny, jinak lékař tuto povinnost nenabývá. Aby lékař získal pravomoc rozhodovat o dítěti namísto rodičů, musí tedy platit současně, že

- vyšetřovací nebo léčebný výkon je nezbytný k záchraně života a zdraví dítěte,
- tento výkon musí být proveden neodkladně, a
- rodiče odpírají souhlas.

V praxi se často stává, že lékaři odmítají propustit do domácího ošetřování dítě, u kterého objektivně nejsou žádné skutečnosti nasvědčující akutnímu ohrožení zdraví. Jejich argumentací je, že byť se v daný moment dítě jeví jako zdravé, jeho stav by mohl být endogenními nebo exogenními faktory poměrně rychle modifikován a potřeba rychlého zákroku by mohla vzniknout, proto dítě musí zůstat v nemocnici. Tato argumentace je však právně nesprávná. Pro zásah do svobody musí být v daný moment objektivně naplněny všechny znaky zákonné výjimky, především tedy neodkladná potřeba provedení výkonu nezbytného k záchraně života či zdraví. Pokud dítě v daný moment objektivně nejeví žádné znaky poruchy zdraví, pouhá hypotetická možnost zhoršení stavu nepostačuje naplnění zákonných podmínek a tedy k opodstatnění omezení svobody a práva rodičů rozhodovat. Srovnatelně nelogické by bylo preventivně hospitalizovat zcela zdravého dospělého s tím, že u každého člověka může dojít k náhlé duševní poruše, ve které dotyčný začne ohrožovat sebe nebo své okolí.

Metodické opatření Ministerstva zdravotnictví stanoví postup zdravotnického zařízení při propouštění novorozenců do domácí péče, uveřejněné ve Věstníku MZ 7/2005, nelze hodnotit jako právně vyhovující. Toto metodické opatření stanoví, že „novorozence lze propustit do domácí péče zpravidla za následujících podmínek:

- a) věk novorozence je nad 72 dokončené hodiny po porodu (tj. k propuštění dochází nejdříve po 72. hodině po porodu),
- b) zdravotní stav novorozence dovoluje jeho propuštění do domácí péče,
- c) nejsou známy jiné závažné okolnosti, které by bránily propuštění dítěte do domácí péče,
- d) je provedena kalmetizace, pokud není kontraindikována,
- e) jsou odebrány krevní vzorky pro povinná screeningová vyšetření.“

Tyto podmínky patrně musí být splněny současně.

M E T O D I C K Á   O P A T Ř E N Í

4.

POSTUP ZDRAVOTNICKÉHO ZAŘÍZENÍ PŘI PROPOUŠTĚNÍ NOVOROZENCŮ DO DOMÁCÍ PÉČE
--

ZN.: 16509/05

REF.: MUDr. Iva Truellová, tel.: 22497 linka 2351

Ve snaze minimalizovat pochybnosti zdravotnických zařízení a sjednotit postup těchto zařízení, resp. neonatologů a pediatrů při propouštění novorozenců do domácí péče, vydává Ministerstvo zdravotnictví tento metodický postup:

Novorozence lze propustit do domácí péče zpravidla za následujících podmínek:

- f) věk novorozence je nad 72 dokončené hodiny po porodu (tj. k propuštění dochází nejdříve po 72. hodině po porodu),
- g) zdravotní stav novorozence dovoluje jeho propuštění do domácí péče,
- h) nejsou známy jiné závažné okolnosti, které by bránily propuštění dítěte do domácí péče,
- i) je provedena kalmetizace, pokud není kontraindikována,
- j) jsou odebrány krevní vzorky pro povinná screeningová vyšetření.**

doc. MUDr. Milada Emmerová, CSc., v. r.
ministřyně zdravotnictví

Tento dokument svou povahou neodpovídá modernímu pojetí vztahu mezi lékařem a pacientem, nýbrž spíše zastaralému modelu administrativního řízení péče o zdraví lidu. Bez ohledu na míru medicínského přínosu, kterého by se mohlo dodržováním zmíněného postupu dosáhnout, je třeba tento dokument odmítnout, neboť ukládá zdravotníkům jednat způsobem, který jim současné právo neumožňuje.

Především, oprávnění rodičů jako zákonných zástupců jednat za dítě nevzniká až 72 hodin po porodu, nýbrž je zde již v momentu narození. Od tohoto momentu rodiče mohou zásadně rozhodovat o tom, zda a ve kterém zdravotnickém zařízení bude novorozenec čerpat zdravotnické služby. Narozené dítě není žádným způsobem v „detenci“ či „ochranném léčení“ té porodnice, kde přišlo na svět. Rodiče nemají právo rozhodnout o odmítnutí péče pouze tehdy, je-li daný zákrok nutný a neodkladný ve smyslu §23 odst. 3) zákona 20/1966 Sb. Bod a) metodického opatření je tedy zcela neaplikovatelný, bod b) a c) lze aplikovat pouze v té míře, ve které odpovídá omezení rozhodovacích práv rodičů v citovaném § 23 odst. 3).

Pokud jde o body d) a e) o provedení kalmetizace a odebrání krevních vzorků, z práva volby zdravotnického zařízení vyplývá, že rodička může za dítě rozhodnout o čerpání těchto služeb od kteréhokoliv poskytovatele, tedy nejen dané nemocnice, ale např. zdravotnického zařízení ambulantní péče. K dodržení těchto podmínek není zapotřebí nucená hospitalizace v dané nemocnici, je tedy možno propustit dítě do domácího ošetřování a na zákonných zástupcích dítěte je, aby dodržení těchto podmínek zajistili ambulantně.

Metodické opatření není obecně závazným předpisem, kterým by mohly být ukládány povinnosti pacientům, nebo který by mohl omezit jejich ústavně zaručená práva. Toto metodické opatření je proto třeba vnímat pouze jako doporučený postup, o jehož výhodách by měla být rodička poučena, avšak bez toho, aby zasahoval do jejího práva další hospitalizaci dítěte odmítnout.

V kontextu interpretace pojmů „neodkladný“ či „nezbytný“ výkon, obsažených v §23 odst. 3) zákona 20/1966 Sb. je třeba upozornit na důležitou skutečnost, že má-li lékař postupovat proti vůli rodičů, musí být tyto pojmy fakticky naplněny. Zda se jedná o neodkladný výkon nutný k záchraně života či zdraví dítěte je sice otázkou medicínskou, avšak při určení, že zde tento stav je, musí lékař vycházet z objektivně

existujících skutečností. Pokud by bylo do práv rodičů proveden zásah na základě účelové diagnózy nebo diagnózy neopírající se o fakta, jednalo by se o postup protiprávní. Jak uvedl Ústavní soud v rozhodnutí IV. ÚS 639/2000, „z ústavního principu nedotknutelnosti integrity osobnosti vyplývá zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví; proto při aplikaci ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech, určité medicínské výkony či vyšetření provést i bez výslovného souhlasu občana (pacienta), je nutné šetřit podstatu této svobody a postupovat s maximální zdrženlivostí. Diagnóza není více než právo.“

Skutečnosti vedoucí lékaře k závěru, že u novorozence existuje akutní stav, opravňující poskytovat zdravotní péči i proti vůli rodičů, musí být náležitě popsány ve zdravotnické dokumentaci. Rodiče mají možnost kdykoliv požádat o nahlédnutí do zdravotnické dokumentace, popřípadě si vyžádat její kopie, a podrobit tak diagnostické závěry lékaře kontrole.

Dalším mechanismem kontroly správné aplikace výjimky v §23 odst. 3) zákona 20/1966 Sb. je postup podle §191a a násl. zákona 99/1963 Sb. (občanský soudní řád), kde je upraveno řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče. §24 zákona 20/1966 Sb. stanoví, že převzetí nemocného bez jeho písemného souhlasu do ústavní péče z důvodů uvedených v §23 odst. 4) je zdravotnické zařízení povinno do 24 hodin oznámit soudu, v jehož obvodu má sídlo. Zákon zde zmiňuje pouze povinnost hlásit soudu hospitalizace bez souhlasu podle §23 odst. 4), postup bez souhlasu podle §23 odst. 3) zákonodárce pomínil, to však neznamená, že by se odmítnutí propuštění novorozence oznamovat nemuselo. I zde se totiž jedná o omezení svobody ve smyslu článku 8 Listiny základních práv a svobod, které se soudu musí oznámit. Tomu jednoznačně nasvědčuje i znění § 191a odst. 2) zákona 99/1963 Sb., kde se stanoví že též pokud je osoba, „která byla přijata do zdravotnické péče se svým písemným souhlasem, omezena ve volném pohybu nebo styku s vnějším světem až v průběhu léčení, je ústav povinen učinit oznámení podle odstavce 1) do 24 hodin poté, co k takovému omezení došlo.“

Pro úplnost je nutno uvést, že přes rozšířené obavy lékaři nehrozí trestní ani jiná sankce, pokud umožní rodiče s dítětem opustit porodnici i dříve než po 72 hodinách. Je však povinen náležitě novorozence vyšetřit, aby ověřil, zda se nejedná o situaci akutního ohrožení života či zdraví dítěte, vyžadující neodkladné provedení zdravotnického výkonu; v takovém případě je nejen oprávněn, ale dokonce povinen

takový výkon provést i přes protesty rodičů. Pokud ovšem objektivně akutní stav u novorozence neshledá a zákonná výjimka není naplněna, je oprávněn, resp. povinen respektovat vůli zákonného zástupce jednajícího za dítě. V takovém případě zákonný zástupce (typicky rodička) odmítne další hospitalizaci dítěte formou negativního reversu, který se v písemné podobě založí do zdravotnické dokumentace. Důležitou povinností lékaře je předem poučit rodičku jednak o výhodách setrvání v nemocnici, jednak o rizicích předčasného odchodu do domácí péče, a dále o správném způsobu reakce na možné problémy; pokud rodička toto poučení přijala a revers podepsala, lékař za případné následky spojené s rizikem pobytu mimo nemocnici neodpovídá.

Závěrem je tedy možno shrnout:

- Právně způsobilá rodička je sama za sebe oprávněna odmítnout zdravotní péči kdykoliv
- Za dítě má rodička jako zákonný zástupce právo odmítnout další hospitalizaci tehdy, není-li v daný moment dítě akutně ohroženo na zdraví; lékař je povinen rodičku řádně poučit, pokud rodička i nadále trvá na svém, musí její písemně vyjádřený projev vůle respektovat
- Pokud dítě je akutně ohroženo na zdraví, je lékař povinen provést nutné a neodkladné výkony. Na odmítnutí takové péče ze strany zákonných zástupců není oprávněn brát zřetel.
- Skutečnost, zda dítě je či není v akutním ohrožení života, musí být řádně zjištěna s využitím dostupných poznatků medicínské vědy a zaznamenána do zdravotnické dokumentace. Diagnózy nezaložené na řádném zjištění objektivního stavu či dokonce stanovené účelově nejsou v souladu s právem.

Dokument: zákaz odchodu do domácího ošetřování

██████████ nar. ███/██/2007 v ██████████

███/██/2007 v 10,00 zápis o rozhovoru s rodiči

Porod byl původně veden doma, matka byla sledována as. Königsmarkovou (i během gravidity), kulturační vyšetření ani ostatní screeningová vyšetření před porodem u matky dítěte provedena nebyla. Porod byl ukončen v ██████████ (před tím rodiče podepsali negativní revers, vrátili se s podezřením na možnou pupečnickovou komplikaci). Po narození žádají propuštění novorozence v den porodu.

Dle platné legislativy informujeme oba rodiče (MUDr. ██████████, MUDr. ██████████), že jsme povinni dítě observovat během prvních 72 hodin po narození a nemůžeme dítě do domácí péče propustit dříve. Informujeme oba rodiče i o důvodech takového opatření (riziko bezprostřední poruchy adaptace novorozence, neznáme kulturační vyšetření, riziko manifestace vrozené vývojové srdeční vady i ostatních VVV do 72 hodin, nutnost zahájit kojení, po 72 hodinách provést zákonem daná screeningová vyšetření, očkování...)

Rodiče trvají i přes tyto informace na svém postoji, trvají na předčasném propuštění dítěte. Tento požadavek nelze akceptovat. Z toho důvodu se matka rozhodla nakonec s dítětem zůstat.

Rodiče byli srozuměni s tím, že pokud by s dítětem odešli dříve bez vědomí zdravotního personálu, byli bychom nuceni informovat Policii ČR. Na hospitalizaci dítěte po porodu nelze uplatnit negativní revers.

V Praze dne ███/██/2007

Podpis
rodičů:.....

Ošetřující
lékaři:.....

Tento dokument byl vydán lékaři významného specializovaného zařízení porodní péče v Praze počátkem roku 2007. U dítěte nebyly objektivně zjištěny známky poruchy zdraví, rodiče trvali na odchodu, přes několik konfrontací se sloužícími lékaři (šlo o neděli, ředitel ani právní zástupce zdravotnického zařízení nebyli k zastížení) jim však nebylo povoleno s dítětem odejít.

Lékaři se přes snahu postupovat podle právních předpisů, tak jak je znali (včetně Metodického opatření 7/2005) dopustili hned několika závažných právních pochybení. Předně, lékaři nerespektovali negativní revers podepsaný rodiči a vynutili si dodržení 72-hodinového pobytu dítěte v porodnici, v ÚPMD, aniž by byly splněny požadavky čl. 5 a 6 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a § 23 odst. 3 zákona 20/1966 Sb., Tím jinému bez oprávnění bránili užívat osobní svobody ve smyslu §231 Trestního zákona (omezování osobní svobody), postup zdravotnického zařízení by bylo možno též kvalifikovat jako zásah do osobnostních práv rodičů dle §11 a násl. Občanského zákoníku.

Dále zdravotnické zařízení neoznámilo držení dítěte v ústavní zdravotnické péči bez souhlasu jeho zákonných zástupců do 24 hodin soudu, v rozporu s ustanovením čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod a §191a Občanského soudního řádu

Konečně, lékaři daného zdravotnického zařízení poskytli rodičům písemnou i ústní informaci, že v případě jejich odchodu domů s dítětem oznámí věc Policii ČR, tedy že k jejich újmě poruší povinností mlčenlivosti uloženou § 55 zákona 20/1966 Sb. a ustanovením II/9 Etického kodexu České lékařské komory. Tímto jednáním, vnímaným rodiči jako bezprávná výhrůžka, porušili pravidla profesní etiky. Odchod rodičů i s dítětem by byl v souladu, nikoliv v rozporu s právem, nezakládal by tedy výjimku z povinnosti mlčenlivosti dle §167 Trestního zákona (povinnost překazit trestný čin), §168 Trestního zákona (povinnost oznámit trestný čin) ani jinou výjimku. Pokud by tedy lékaři skutečně policii sdělili informace vztahující se k péči o rodičku a novorozené dítě, dopustili by se zásahu do jejich práva na soukromí postižitelného občanskoprávně a v krajním případě též trestněprávně dle §178 (Neoprávněné nakládání s osobními údaji).